

Responsable de la secció d'educació científica, tecnològica i ambiental de la Unesco

A black and white portrait of a man with dark skin, short dark hair, and a mustache. He is wearing a dark pinstriped suit jacket over a white shirt and a patterned tie. He is looking down and slightly to his left. The background is a bright, out-of-focus window showing a building with a dome.

Originari de Costa Rica, Orlando Hall ha exercit com a professor universitari i com a responsable del programa nacional d'educació ambiental del ministeri d'Educació Pública del seu país. Des d'aquest càrrec va entrar en contacte amb la Unesco, participant en diverses trobades, seminaris, fòrums internacionals i passant a convertir-se en consultor de l'organització internacional. Va avaluar els programes d'educació ambiental de deu països del món, treballant sobre el terreny. Posteriorment es va presentar a les oposicions per ocupar una plaça a concurs a París. Hall és biòleg i està especialitzat en planificació i avaluació de l'educació. Des del seu despatx a París, treballa per a que tots els programes de la Unesco considerin l'educació ambiental com a una dimensió transversal de les seves actuacions.

**Què és l'educació ambiental?
Com ha evolucionat el
concepte des que, a finals dels
anys 70, va començar a
treballar en aquest àmbit?**

El concepte d'educació ambiental és múltiple, té moltes accepcions. Originàriament es basava només en el medi natural. Amb el temps s'entén que és un concepte integral, que inclou totes les àrees del quefer humà: social, cultural, polític, econòmic i, evidentment, ecològic. A la meua fase d'avaluador acostumava a trobar-me en diferents llocs del món, amb programes d'educació ambiental que només contemplaven l'aspecte biològic. Es parlava de la flora, la fauna. El concepte d'educació ambiental ha evolucionat paral·lelament al de medi ambient. A la conferència de Moscou de l'any 1987, que va congregar a experts de tot el planeta, es va remarcar la relació entre el medi, en un sentit integral, i educació ambiental. Actualment es pensa en l'educació ambiental com un procés formatiu que desenvolupa capacitats en l'individu per entendre millor el seu context i desenvolupant-se en la seva dinàmica, sigui cultural, social, econòmica, ètica o política. L'objectiu de l'educació ambiental és ajudar al ciutadà a entendre aquestes interrelacions i entendre com això influeix sobre el medi i la qualitat de vida.

**No és una redundància parlar
d'educació ambiental, no es
tracta simplement d'educació?**

En el document final de la Conferència sobre Medi Ambient i Desenvolupament de 1972, que es va celebrar a Estocolm, es va incloure un article instant a la Unesco i a la UNEP a posar en marxa un programa d'educació ambiental per a que els sistemes d'ensenyament consideressin aquest àmbit. El problema que es plantejava era on incorporar l'educació ambiental i com. Aparegué el debat sobre si havia de ser una matèria dins del sistema o una dimensió que es plantegés de manera transversal i que es tingués en compte a cadascuna de les assignatures. Dins dels programes internacionals de la Unesco, es van provar totes les estratègies. La immersió ha estat la fórmula que ha tingut més èxit. Aquesta consisteix en incorporar la dimensió ambiental a totes les assignatures: ciències, geografia, ciències socials, salut, etcètera. Ha funcionat en tot tipus de països i cultures. Mai hem obligat a cap país a afegir l'educació ambiental com a nova assignatura dins dels seus programes. Seria crear un gueto que es desenvoluparia amb les carac

L'educació ambiental s'ha desenvolupat gràcies al voluntariat de persones «sensibilitzades», que en ocasions cauen en un cert dogmatisme. El llenguatge i la metodologia utilitzada no acaben de sintonitzar amb els joves. L'oferta és excessiva i caòtica?

terístiques d'una matèria clàssica: una hora de classe a la setmana, amb els corresponents examens. L'objectiu és que els estudiants s'ho prenguin a pit, com un compromís propi i no com una assignatura més per aprovar. Tanmateix, quan va sorgir la preocupació per l'educació ambiental no hi havia cap possibilitat per a formar professors especialitzats.

L'educació ambiental s'ha desenvolupat tant en el camp de l'ensenyament formal com en el no formal. Fins ara hem tractat de com els Govers han intentat incorporar-la a les estructures. L'àmbit no formal és un altre món. És on s'han aconseguit els més grans èxits en quant a la creació d'una consciència pública, de desenvolupament de certes actituds i valors entre la població. Però sempre ha estat una espècie de mercat persa, on cada actor ha ideat les coses a la seva manera. Han proliferat una gran quantitat d'enfocaments, tant a nivell local com global, sense una línia coherent. Hem intentat abordar aquest problema mitjançant congressos i conferències regionals de manera que els experts acordessin un terreny de joc comú per a tots els actors del sector no formal. Ha estat molt difícil, per no dir impossible. El món s'ha omplert de diversitat, que no deixa de ser bo, i també d'organitzacions no governamentals (Ong's) ambientalistes. A Mèxic n'hi ha cinc-centes, a la Índia quatre-centes. Cadascuna actua a la seva manera i creu que el seu mètode és el millor. Moltes són molt petites encara que existeixen d'altres com la Unió Internacional per la Conservació de la Natura (UICN) que realitzen una feina molt estructurada i planificada. De fet, la UICN treballa conjuntament amb la Unesco en el disseny dels programes d'educació ambiental.

El passat estiu es va celebrar a Mèxic una conferència internacional sobre educació ambiental organitzada per la Universitat de Guadalajara. Com valora la trobada?

Durant aquesta conferència, vostè va impartir una conferència plenària. Va posar sobre la taula una sèrie d'interrogants sobre la moda del desenvolupament sostenible. Quin missatge va transmetre?

Freqüentment, els gestors públics, els alts directius de les empreses transnacionals, persones que prenen decisions de gran importància per al futur del medi ambient, no tenen uns excessius coneixements ambientals. Què fan per tal de formar-los?

Com es pensa des de la Unesco convèncer als que prenen decisions fonamentals per a que es preservi o degradi el medi ambient?

Molt positiva. Entre la conferència celebrada fa quatre anys i la de Mèxic crec que s'ha produït una notable evolució cap a plantejaments més durs. Les experiències presentades foren molt destacades. L'educació ambiental definitivament s'ha després de la rèmor de fixar-se només en els ocells o en els boscos. Es plantegen fets com el desenvolupament de capacitats en la persona per a que identifiqui els problemes del seu entorn i que incideixen en la seva vida personal o en el procés de desenvolupament del seu país. Vaig percebre aquesta perspectiva en la majoria dels treballs presentats a Mèxic.

Vaig parlar sobre desenvolupament sostenible i algunes persones ho interpretaren com un atac al concepte. En realitat el que vaig fer va ser cridar l'atenció sobre la dificultat de parlar d'educació per al desenvolupament sostenible.

És una de les nostres obsessions. Durant els 25 anys d'existència de l'educació ambiental formal no es va plantejar arribar a certs grups socials que són fonamentals. Es va dedicar molta energia formant educadors. Hi ha sectors -els executius polítics, els responsables dels municipis, els directius empresarials- als que es criticava per les seves accions però sense donar un pas per tal d'apropar-se i dialogar amb ells. Vam arribar a la conclusió que el deteriorament ambiental ve donat, en gran part, per una sèrie de decisions polítiques equivocades que no deixen opció als ciutadans. Per exemple, el foment de les grans superfícies on es compren aliments i també quantitats industrials d'embolcalls, és a dir escombraries que creen problemes ambientals de gran magnitud. Si no existeix un bon sistema de tractar els residus domèstics, aquests acaben a llocs incontrolats.

Estem incorporant aquesta estratègia en el programa global. De manera indirecta, involucrem a les transnacionals per a que participin en determinats programes i financin algunes activitats. També intentem que modifiquin els seus processos productius, com ha passat en alguns casos. Fins fa poc, les bananeres d'Amèrica Llatina llençaven tots els seus rebuigs -plaguicides, adobs, materials plàstics- als rius. Actualment les bananeres desnaturalitzen els rebuigs en terra i reciclen les bosses de plàstic. De fet, ha crescut la consciència entre les grans empreses sense que la Unesco hagi desenvolupat un programa específic. A més, varem convidar a les transnacionals a les trobades i assisteixen tot sovint. És cert que hi ha un llarg camí per recórrer i haurem de fer servir la imaginació. Potser s'ha de fomentar els projectes de demostració, que ja existeixen, de manera que les empreses s'adonin de que poden contribuir a la millora del medi sense perjudicar la seva economia i fins i tot en benefici dels seus balanços.

Tenen sentit grans inversions en temps i informació per aconseguir posar «pedaços» a la problemàtica ambiental? En realitat, no creu que la única cosa que canvia de veritat les actituds és l'arribada del col·lapse?

Per tant, la Unesco hauria de reorientar el seu camp d'actuació i destinar més recursos i energies a intervenir en «l'altra escola»...

Com compaginar els valors mediàtics -el fet immediat, l'espectacularitat, la cultura d'usar i llençar- amb l'aterratge de l'educació ambiental en els mitjans de comunicació?

La necessitat de sobreviure sempre s'imposa sobre moltes coses. Una persona pot ser molt conscient de que no és necessari tenir cinc pantalons però si veu que tothom ho fa... En realitat, existeix una educació paral·lela que indueix als ciutadans a, per exemple, consumir per sobre de les seves necessitats. Els mitjans de comunicació tenen un paper clau en aquesta dinàmica. En dos llibres que he llegit recentment, «El fracàs de l'educació» i «Judici a l'escola», s'argumenta que l'escola va perdre el seu paper socialitzador i que és més important i influent l'altra escola: els mitjans de comunicació.

Això és el que estem intentant però no és gens fàcil. En primer lloc, si es tracta de repensar l'escola tradicional, ens trobem amb que els sistemes d'ensenyament formal en molts països funcionen aïllats del context nacional. S'ha d'aconseguir obrir espais en els sistemes nacionals. Quan parlem amb els ministres d'Educació o Medi Ambient estan d'acord amb les propostes de la Unesco però quan es tracta de posar-les en pràctica xoquen amb moltes dificultats internes, polítiques i econòmiques.

L'escola tradicional es caracteritza pel seu hermetisme; cada assignatura és un espai estanc, amb els seus experts, els seus professors i catedràtics, i els seus llibres de text. Sembla que l'ensenyament hauria de desenvolupar-se amb projectes sobre vivències concretes. Aprendre a llegir i escriure està bé a l'escola primària, però a l'alta primària i secundària hauria de variar-se la manera d'enfocar les coses a partir de projectes a mur obert, on elements importants de la comunitat (fusters, sastres, experts en diferents qüestions) vagin a l'escola a ensenyar i els alumnes també puguin anar als respectius

llocs de treball per a rebre aquest tipus de coneixement. Plantejar preguntes com: això li dona per viure al fuster i la seva família? Si en té per viure, quin benefici aporta a la seva comunitat?

Veiem als mitjans de comunicació com a bons aliats per a molts dels nostres programes i objectius però en d'altres casos els veiem com a problemàtics ja que divulguen el contrari del que nosaltres hauríem desitjat. Els mitjans tenen els seus compromisos però en general els considerem com una arma de gran potència per a inculcar determinades actituds i valors. L'estratègia és treballar conjuntament. A Suràfrica vàrem organitzar un seminari sobre els mitjans de comunicació i l'educació i va ser molt interessant veure com els periodistes acceptaven que moltes de les orientacions que donaven a través del seu mitjà no eren les millors des del punt de vista ambiental. Hem realitzat seminaris a diferents països -Xina, Indonèsia, Brasil- i gran part dels periodistes estan d'acord en que han de contribuir a la conservació del medi i de manera especial al desenvolupament sostenible.

Vostè analitza el desenvolupament sostenible amb ulls molt crítics. Per què?

Quins són els reptes de l'educació ambiental en els propers anys?

La paraula desenvolupament sostenible es manipula amb freqüència. No tenim un país que sigui un exemple de desenvolupament sostenible i, per tant, no existeixen punts de referència. Crec que el desenvolupament sostenible té requisits que no poden deixar-se de banda. No pot haver-hi desenvolupament sostenible si es manté la desigualtat social, la pobresa i la inequitat. Abans de parlar de desenvolupament sostenible, hom ha d'aconseguir el ple desenvolupament de les seves capacitats; la societat ha d'estar en harmonia amb la natura; ha d'existir justícia social; les necessitats bàsiques de la població han d'estar cobertes -educació, nutrició, habitatge, treball-. Aquestes són les bases del desenvolupament sostenible. Es parla sense problemes d'aquest concepte però hi ha molts països en el món que estan molt lluny d'assolir els principis que fonamenten el desenvolupament sostenible. A més, ens falta un model de país que reflecteixi, en tota la seva dimensió, aquesta suggerent idea però encara utòpica.

L'educació ambiental ha d'apropar-se als grups de poder, a la classe política. És el repte més important. També ha de fomentar un canvi en els sistemes educatius. L'educació és capacitar a la persona per a desenvolupar-se plenament en la comunitat i contribuir al desenvolupament de la societat. Les fronteres entre les disciplines han d'enderrocar-se: cal educar per a la complexitat i la globalitat. I per saber renunciar ●

Lluís Reales